

POROČILA

MLADINSKA ODKLONSKOST V IGRI IN ZARES

V dneh od 12.-14. aprila 1984 je Višja šola za socialne delavce skupaj z Inštitutom za kriminologijo in v sodelovanju z RK ZSMS pripravila seminar z naslovom "Formalne in neformalne oblike reševanja mladinske odklonskosti", in sicer v mladinskem domu na Kersnikovi 4 v Ljubljani. Seminar je prinesel tri novosti. Prva taka novost, pogojno rečeno je že sama tema seminarja, saj je razlikovanje med formalnimi in neformalnimi načini reševanja mladinske odklonskosti razmeroma nova stvar. Nova je bila tudi metoda dela. Na seminar so bili namreč povabljeni, in v veliki meri tudi prisotni na njem, strokovnjaki različnih profilov iz različnih ustanov in organizacij, ki se ukvarjajo s problemom mladinske odklonskosti, prav tako tudi predstavniki mladinske organizacije, prostovoljni delavci na tem področju ter tudi dejanski uporabniki - stranke ustanov na tem področju. Kot tretjo novost naj omenim, da je poleg predavanj in diskusij bila osrednja delovna metoda simulacijske igre, ki naj bi predstavila omenjeno problematiko ter prinesla udeležencem skupno izkušnjo in spodbudo za dialog o njej.

Seminar je potekal tri dni, od četrтка dopoldne do sobote opoldne. Začel se je s predavanji, ki so trajala celo dopoldne (in udeležence izčrpala v sedenju in poslušanju, česar seveda niso pohvalili). Popoldan so udeleženci posvetili uvajanju v simulacijsko igro - pregledovanju vlog, razumevanju pravil itd. Zvečer je bila projekcija video posnetkov, s katerimi so organizatorji hoteli prikazati, kaj o tem mislijo mladinci sami.

Drugo jutro se je začelo s simulacijsko igro, ki je bila posneta in popoldne predvajana udeležencem, nato je sledila plenarna diskusija o poteku igre. Seminar se je končal v soboto dopoldne z diskusijo v manjših skupinah ter s plenarnim poročanjem o delu v skupinah in diskusijo.

Vrsto predavanj je začela Mirjana Nastran-Ule z razmišljanji o DRUŽBENIH VEZOKIH "ODKLONSKOSTI" MLADIH. Po njenem mnenju, ni objektivnih in vsezavezujočih opredelitev mladine in mladosti zunaj zgodovinskih in družbenih razmer, če imamo mladost za izrazito prehodno obdobje, prehodno zlasti v smislu prehajanja iz ekonomske, pravne, socialne in druge odvisnosti v neodvisnost. T.i. "kriza identitete", ki je značilna za to obdobje, ni samo izraz protislovnih okoliščin, v katerih se mlad človek znajde, marveč tudi izraz obče krize identitete oz. protislovja med določenostjo z odvisnostjo od družbe po eni strani po drugi pa potrebe po neodvisnosti in avtonomnosti. Tako torej mladina predstavlja za družbo iritirajoč dejavnik, mlad človek pa je za "odrasle" potencialno ali dejansko stigmatiziran. Avtoričina teza je, da tisti mladi ljudje, ki jih "družba izrecno proglasi za odklonske, ... reprezentirajo v bistvu isto splošno identitetno situacijo mladine, le da so na osnovi različnih, večinoma objektivnih socialnih dejavnikov potisnjeni v še posebej poudarjeno obliko stigmatizacije".

Bernard Stritih je svoje predavanje MLADINSKA PROBLEMATIKA V POJMOVNIH OKVIRIH SOLIDARNOSTI začel tako, da je dopolnil misel A. Hellerjeve, da človek lahko reproducira družbo le, če reproducira samega sebe kot posameznika, z obratom "otrok (podčrtal V.F.) se lahko reproducira kot posameznik le, če reproducira družbo in njene institucije". V luči teorije A. Hellerjeve je reprodukcijo moč pojmovati kot proces v človeškem konkretnem vsakdanjem življenju. Tu igra posebno vlogo skupina, ki dobiva pomembno vlogo v mobilnejših družbah, kjer je pogostejše povezovanje posameznikov zaradi parcialnih potreb. In čeprav večina sil, ki so v skupini navzoče, izvira iz družbenega okolja, se lahko te iste sile v skupini strukturirajo na drugačen način (G. Jervis). Zato so različne formalne in neformalne skupine še kako pomembne v procesu socializacije. Mlad človek je postavljen pred problem, kako v tej mreži skupin in ustanov (družina, šola, mladinske organizacije, vrstniki) poiskati svojo vlogo, skupino, cilje. Težava pa je v tem, da različne skupine delujejo na različne načine. Stritih pravi, da je zelo verjetno, da se mlad človek srečuje z dvema svetovoma, formalnim, v katerem delujejo mehanizmi organske solidarnosti, in neformalnim, v katerem delujejo mehanizmi mehanske solidarnosti, se pravi s svetovoma, kjer vladajo različni jeziki in odnosi.

Blaž Mesec se je v svojem prispevku, bogato začinjenem s primeri, lotil PROBLEMATIKE ORGANIZIRANIH OBLIK DELOVANJA MLADIH V PROSTEM ČASU. Po kritiki linearnega povezovanja prostega časa in mladinskega prestopništva in nakazanih možnostih za izkustvo manj represivnih odnosov in povečevanj občutljivosti za neenakopravne odnose v družbi skozi take izkušnje v prostem času ter razreševanju navideznega protislovja v sintagmi "organizacija prostega časa" (organizacija = nevroboda, kontrola; prosti čas = spontanost, protest) je opredelil značilnosti organizacij prostega časa. To je storil tako, da je naštel značilnosti, ki organizirane oblike združevanja ločujejo od neorganiziranih (formaliziranost, ciklični proces, specifični cilj, delitev dela glede na cilj in načrtovanost), potem pa je navedel tri temeljne značilnosti, ki pristočasne organizacije razlikujejo od delovnih. Te so: izbira ni usodna; dejavnost ni instrumentalna, ampak zadovoljuje sama po sebi in cilji so bolj splošni. Kaže, da je temeljno protislovje, značilno za te organizacije "med poslanstvom pristočasnih organizacij, ki izvira iz njihovega položaja v družbeni delitvi dela, časa in prostora kot strateško pomembnega segmenta v razvijanju avtonomne, samodeterminirane osebnosti in njihovo dejansko strukturo, vsebino dela in družbeno funkcijo". Mesec je nato opisal protislovja, npr. med avtonomno in heteronomno motiviranimi dejavnostmi, med deklariranimi in dejanskimi cilji (na eni strani samoupravljanje, tovarištvo, enakopravnost, vzgojni in socialni cilji, na drugi pa nesamoupravno vedenje, razslojenost, zanemarjanje vzgojnih in socialnih ciljev), med možnostmi neinstrumentalnih dejavnosti in instrumentalnimi odnosi, med javno odgovornostjo in privatizacijo in nenazadnje med pričakovanji, naj bi organizacije vključevale tudi odklonske mladostnike, in dejansko nepripravljenostjo, da bi jih sprejeli.

Adam Franko je v svojem prispevku MODELI SAMOORGANIZACIJE PRI ZADOLJEVANJU POTREB MLADIH - POSEBEN POUKAREK NA VKLJUČEVANJU MLADIH V PRODUKCIJO postavil vprašanje manjših delavnih skupnosti in kooperativ. Take oblike zaposlovanja in samoorganizacije dela so lahko po eni strani odgovor na probleme prestrukturiranja gospodarstva in nevarnosti manjše zaposljivosti mladine, po drugi strani pa zaradi značilnosti, ki so lastne tem oblikam - preglednost delitve dela, manj težavno in bolj konkretno sodelovanje pri odločanju o proizvodnem

procesu in delitvi dohodka itn. - predstavljajo bolj zadovoljujoč vstop v svet dela. Zadnji del trditve velja še posebej upoštevati pri težje zaposljivih kategorijah občanov, saj so na primer izkušnje pri organizaciji kooperativ bivših pacientov psihiatričnih bolnišnic prav spodbudne in je videti, da imajo take oblike združevanja dela tudi "terapevtske" vidike.

Bojan Dekleva je predstavil referat, ki sva ga pripravila skupaj, in sicer pod naslovom POMEN NEFORMALNIH MREŽ PRI DRUŽBENEM OBRAVNAVANJU MLADINSKIH PROBLEMOV. V svojem prispevku sva poskušala predstaviti pojem mreže, saj se nama zdi, da v nekaterih pogledih presega prepad med psihološko individualističnim razlaganjem bivanja človeka ter klasifikacijami in kategorijami, sociološko usmerjenih razlag. Ko sva opredelila osnovne značilnosti mreže, sva izdelala predpostavko o "mladinskih" mrežah glede na prehodnost mladosti, na segregiranost mladine, normativni status mladega človeka in na materialno in socialno odvisnost. Sklenila pa sva z razmišljanjem o tem, kaj lahko pomeni usmerjenost k mrežam v diskusijah o sedanji krizi države blagostanja, in o tem, kakšni bi lahko bili praktični pristopi strokovnega delavca k mrežam, ki se prepletajo na "njegovem" delovnem področju.

Poleg predavanj so udeleženci dobili nekaj informacij za kasnejšo diskusijo o posameznih poklicnih vlogah v obliki esejev ter video gradiva. Informativno vrednost pa je imele tudi simulacijska igra. Pripravila sva jo skupaj z Bojanom Deklevo, pomagali pa so nama tovariši (še posebej Maja Vojnovič, Zoran Pavlovič in Blaž Mesec). Igra naj bi udeležencem omogočila skupno izkušnjo problema, ki je bil tematiziran na tem seminarju, vendar pa v okoliščinah, kjer dejanja ne nosijo niti približno take teže kot sicer v življenju. Okoliščine igre so strukturirali po eni strani vnaprej pripravljeni opisi posameznih vlog in pravila, v katerih smo hoteli povzeti nekatere vidike realnega družbenega dogajanja, po drugi strani pa stereotipi, predsodki in bojzani, ki so jih udeleženci vezali na posamezne vloge, kakor tudi skupinska dinamika, ki se je ustvarila v situaciji. V igri smo bili tako priča dogodkom, ki so podobni tistim v stvarnem svetu, pa tudi dogodkom, ki so precej različni. Vendar pa tudi taki dogodki

spodbudijo razmišljanje o stvarnosti prav zato, ker se od nje razlikujejo (Perls pravi: "Napaka je kreativna"). Izhajamo torej iz predpostavke, da je skupna izkušnja v igri udeležencem objekt dialoga.

Igra na seminarju je izgledala približno takole: Udeleženci seminarja so najprej prevzeli vloge. Na voljo so imeli štiri različne vrste vlog: standardnih poklicev, življenjskih usod mladih ljudi, predstavnikov javnega obveščanja in udeležbo v komisiji za proučitev družbene prakse na področju obravnavanja mladinske problematike. Udeleženci, ki so si izbrali vlogo iz prve skupine, so dobili v roke opis različnih poklicnih vlog, ustanov in organizacij, ki se ukvarjajo z mladino - socialni delavec, sodnik, miličnik, vzgojitelj, učitelj, ravnatelj, prostovoljec, predsednik OK ZSMS itn. V drugi skupini so igralci dobili različne opise posameznih usod mladincev, ki so obravnavani v eni ali več teh institucij, ali pa je v njihovem življenju nekaj takega, kar jih lahko naredi za stranko katere od teh ustanov. Drugi dve skupini sta dobili tako rekoč skupinski vlogi - novinarji so dobili nalogo, naj o dogajanju v igri sproti poročajo vsem udeležencem, komisija pa je morala proučevati dogajanje na tem področju ter na koncu o svojih opažanjih poročati in predlagati spremembe. Ti dve skupini nista imeli interakcijskih vlog, nista v tolikšni meri neposredno vplivali na dogajanje v igri kot prvi dve skupini vlog, katerih interakcije sta ti dve skupini opazovali. Potem ko so udeleženci sprejeli vloge, so se razporedili po prostoru. Prostor je bil razdeljen na formalni prostor, kjer so bili sedeži vseh strokovnjakov - sodišče, šola, psihiatrična klinika, center za socialno delo in drugi, in pa neformalni prostor, kjer so mladinci stanovali in kjer sta bila gostilna in študentsko kulturno društvo. Igra je bila časovno razdeljena na "runde", v katerih so igralci opravljali svoje delo.

Vtis, ki bi ga dobil kdokoli, ki bi po naključju vstopil v prostor, kjer smo se igrali, bi verjetno bil: "Tukaj vlada neka zmeda". Ljudje hodijo sem ter tja, nekateri sedijo, se pogovarjajo, nekateri celo

pojejo; pogovarjajo se po parih, trojkah, nekateri so sari. Res, na podlagi bežnega vtisa bi naključni mimodoči le težko ugotovili, kaj se dogaja. Tudi posamezni udeleženci niso imeli pregleda nad tem, kar se je dogajalo zunaj kroga njihovega delovanja. To in še druge stvari so se pokazale, ko smo se potem pogovarjali o igri in jo skušali rekonstruirati. Med udeleženci je prevladoval vtis, da se v igro ni bilo težko vključiti, da se je vsak vključil tako rekoč avtomatsko, ne glede na predhodne predstave o tem, ali bo lahko ali težko igral svojo vlogo. Lahko bi rekli, da je včasih celo vloga zaigrala igralca. Avtomatično prevzemanje vloge so nekateri udeleženci razlagali s tem, da posamezniki s prevzemanjem stereotipa svoje vloge brzdajo anksioznost, s katero se srečujejo v novi situaciji in ki bi bila razmeroma večja ob manj stereotipnem prevzemanju vloge. Nekateri so ta pojav razlagali s tem, da si v igri lahko "obstal" le, če si bil dejaven, kar pa je pomenilo prevzeti vlogo, drugi s tem, da so posameznika prisilili v stereotipno delovanje medinstitucionalni pritiski in pričakovanja. Menili smo, da imajo ti procesi dosti stičnih točk z dejanskim prevzemanjem vlog in stereotipnim vedenjem v stvarnem življenju. Splošno mnenje je bilo, da je igra v celoti, dobro ponazarjala sporne procese, samo da v njej niso bili ustrezno predstavljeni ekonomski odnosi in vloga staršev. Nekateri so bili mnenja, da je igra te odnose še predobro ponazarjala, saj smo v igri imeli priložnost, da ustvarimo drugačne, boljše odnose, kot zares obstajajo, oziroma da z njimi eksperimentiramo. Dejansko so v igri eksperimentirali tako posamezni igralci kot tudi skupine, ki so se med igro ustvarile. Miličnik, je na primer svoje delovanje začel po stereotipu grobega miličnika, nekje na sredi igre pa se je odločil, da bo svojo strategijo spremenil in bo svojim klientom poskušal tudi pomagati, tako da jim je na primer pomagal iskati službo ipd. (Miličnik je v "zaresnem" življenju gojenec vzgojnega zavoda.) Podobno je predsednik hišnega sveta mladincem pomagal, da so se v neformalnem prostoru organizirali in ustanovili mladinski klub oz. sobo, kar je igro poživilo in tudi prispevalo k zadovoljstvu igralcev. Sploh je bil eden izmed sklepov, da je neformalni prostor, ki smo ga v igri pustili precej nestrukturiranega, "silil" tiste, ki so se v njem zadrževali, da so delali nekaj "svojega" (oz. v igri nepredvidenega). Iz tega opažanja lahko potegnemo vzporednice s stvarnim svetom, kjer je neformalni prostor pogostokrat možnost, da se ustvari nekaj novega, ustvarjalnega, pa tudi od sveta ustanov odtrganega,

temu svetu nerazumljivega. Videli pa smo tudi, da so nekateri nosilci usod bili tako zaposleni z ustanovami v formalnem prostoru, da sploh niso bili deležni dogajanja v neformalnem. To nas pripelje do razmišljanja, kolikšna je funkcija ustanov pri strukturiranju in obvladovanju časa posameznih mladoletnikov.

Zanimivih dogodkov in nato razmišljanj je bilo še več, vendar pa je bila igra kot kaže toliko kompleksna, da je težko zgolj z udeležbo in opisovanjem ugledati celoto odnosov, ki so se ustvarili v igri. Na seminarju smo k sintezi pristopili skozi prizmo posameznih razvojev življenjskih usod. Za ponazoritev bi rad prikazal primer, ki smo ga predelovali v naši skupini in ki je glede na temo, ki jo je seminar obravnaval precej značilen. Mladenič iz Makedonije dela v Sloveniji, v otroštvu je imel napade epilepsije, sedaj pa je v dvomih, ali je bolan ali ne. Njegova dilema je: stopiti v stik z zdravnikom ali ne. Sooča se z dvema bojaznima: z bojaznijo, da je v resnici božjasten, in z bojaznijo, da bo ob službo (dela namreč ob plačju), če se razve, kakšne so njegove tegobe. Obenem pa nima nobenih omembe vrednih stikov oz. družbe. Preden je dekletu, ki je igrala njegovo vlogo, vstopila v igro, je bila postavljena pred odločitev, ali naj poišče strokovno pomoč ali neformalno rešitev svoje nevrotične stiske. Odločila se je za prvo rešitev. Pomoč je poiskala pri prostovoljcu centra za mladinsko samopomoč, pot jo je peljala k zdravniku, to je vplivalo, da je bila premeščena na bolj varno in manj plačano delovno mesto in da se je začela tolažiti z alkoholom itn. Stiska, ki jo je prej nosila sama, je postala predmet dela ustanov, ona pa je prenehala biti gospodar svoje usode.

Ne bi hotel trditi, da bi se dogodki, ki so se ji zgodili v igri, zgoditi tudi v resničnem življenju, vendar pa razplet usode fanta ki ga je igrala, kaže na resnične procese postvarjanja osebnih stisk.

Udeleženci so izjavili, da je igranje spremljal določen občutek anonimnosti. S tem, da so udeleženci prevzeli različne vloge, da so jih okoliščine "prisilile" k temu, da so se z njimi v neki meri poistovetili, sorazmerno tudi niso bili več tisto, kar sicer so (pri

tem mislim predvsem na družbene vloge), lahko bi rekli, da so se v diskusijah po igri na neki način mešale stvarne vloge, ki jih udeleženci nosijo, in tiste, ki so jih imeli v igri. To pa ni nepomembno glede na izrazito mešani sestav udeležencev seminarja. Lahko bi rekli, da sta ta nejasnoti glede vlog in skupna udeležba v igri, omogočala, da so se udeleženci igre udeležili diskusije na način, ki je bil opredeljen tudi s tem, da so sodelovali v igri, kar je omogočalo bolj enakopravno udeležbo in sodelovanje. Vsekakor pa nočem trditi, da je udeležba v igri omogočila povsem enakopravne odnose, med sicer zelo neenakopravnimi udeleženci, še manj pa, da je spremenila odnose, ki sicer vladajo med njimi. Lahko pa trdim, da je omogočila bolj sproščeno sodelovanje in dialog med nosilci različnih družbenih vlog. Tudi nočem reči, da smo se pogovarjali v jeziku in na način, ki bi bil lasten mladini, saj je bil seminar v osnovi strokoven in je prisotnim mladincem vsilil tak način razmišljanja in izražanja (ki jim je seveda tuj in okoren). Večkrat smo namreč pričala seminarjem, ki se ukvarjajo z enako ali podobno tematiko in na katerih je praviloma tudi govora o tem, kako bi mladinci morali biti subjekt svoje obravnave. Vendar pa se mladinci, kljub stalnim pripombam, zakaž niso povabljeni, ne pojavljajo na seminarjih. Tudi mi smo bili v dvomih, ko smo organizirali ta seminar, ali je sploh možno organizirati seminar za tako različne ljudi. Seminar je pokzal, da so bile te bojzani v veliki meri iracionalne.

Kaj nam je torej seminar prinesel? Vtis, ki sem ga imel ob koncu seminarja, je bil, da je bila igra za večino udeležencev pomembna izkušnja, da pa je zmanjkalo časa in prostora za predelavo izkušenj in sintetiziranje spoznanj. Imel sem občutek, da s seminarja odhajamo kot z nečesa, kar se pravzaprav ni dokončalo, brez pravih sklepov in celovite podobe o seminarju in temi. Lahko bi rekli, da je za take seminarje nujno da pusti udeležence s fragmentarnimi spoznanji in da nasilno izdelovanje sklepov lahko služi le samozaslepljevanju in indoktrinaciji udeležencev. Četudi bi se s tem strinjali, pa izkušnje kažejo, da primeren sklep seminarja omogoči udeležencem subjektivno doživljanje seminarja kot zaokrožene celote in da so preveč fragmentarna spoznanja obsojena na bivanje na obrobju zavesti, medtem ko zaokrožena udeležencem omogočajo vsaj notranji dialog s "svojim"

svetom, kjer je sakralni prostor pogostočas volnast, da se ustvari nekaj novega, ustvarjalnega, je tudi nj svetla ustave odprtega.

objektom spoznanja. Mislim, da bomo to pomanjkanje z bolj primerno porazdelitvijo predavanj in diskusijo v ponovitvah seminarja popravili. Sklenem lahko z mislijo, da nam je seminar omogočil, da se pogovarjamo o temi, ki je v tem trenutku pomembna, da je v pogovoru bilo slišati več pametnih misli o povezanosti formalnega in neformalnega obravnavanja mladinske odklonskosti, da je simulacijska igra močno orodje tako spoznavanja kot komunikacije med udeleženci ter da nam je v okviru seminarja uspelo organizirati srečanje med razmeroma različnimi udeleženci.

Vito Flaker

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. Some words like "Vito Flaker" and "Rezultati so naslednji:" are visible.]